

Miscel·lània Maria-Mercè Marçal

La paraula **autoritat** podria suggerir-nos diversos significats. Darrerament, però, des de que la filosofia de Hannah Arendt s'ha donat a conèixer al nostre país, aquest terme començaria a allunyar-se dels vells ressons que assimilaven autoritat a un exercici del poder autoritari. Bona part del discurs intel·lectual-ideològic de l'esquerra ha agermanat l'autoritat a la violència. Aquesta similitud ha comportat molts errors, sobretot en l'àmbit de l'ensenyament. Els conceptes de violència i autoritat són distants, si més no dissemblants per al discurs filosòfic. D'aquí sorgiria, per exemple, el plantejament erroni que adquiria el terme autoritat en la reforma de l'ensenyament secundari obligatori (ESO). L'autoritat no la pots exercir tu, té l'han de donar els altres. Ara bé, els nois no aprendran mai a llegir sinó li concedeixen autoritat a la mestra —cosa que ella també s'ha de guanyar. Ara bé, l'atmosfera educativa no pot confondre els papers, ni els conceptes.

A Maria-Mercè Marçal també van ser els altres qui li van atorgar l'autoritat, ja abans de la seva mort (Barcelona 1952- Barcelona 1998). Per cert, Marçal el 1997, l'any de la generalització del primer nivell de l'ESO, opinava sobre aquesta reforma de l'ensenyament. Sabem que és una cita llarga però, que tal com van les coses paga la pena de fer-ne divulgació: "Mira, almenys tal com s'està portant a terme i tal com s'ha enfocat, hi estic radicalment en contra. Ha enredat molt la gent *progre* quan la seva aplicació l'estan duent uns governs de dretes i crec que el resultat serà més classista que el sistema que hi havia fins ara. S'estan escatimant recursos i mitjans per a l'ensenyament públic amb les fortes retallades pressupostàries que hi està havent; això pot provocar una davallada significativa de la qualitat i del nivell. A qui més perjudicarà serà els sectors populars, econòmicament més febles, la gent treballadora. L'ensenyament privat, en canvi, és el que sortirà més afavorit. D'això n'estic convençudíssima. Crec que s'hauria d'haver fet una bona reforma de la Formació Professional, davant del seu fracàs. En el fons potser perquè aquesta reforma era més cara. En aquest sentit, sóc bastant escèptica amb la reforma educativa a l'ensenyament secundari. Hi intervenen molts altres factors, dels quals podríem estar parlant llargament"¹. Marçal fou professora de llengua catalana a l'antic batxillerat. Llengua per la qual milità i ennoblí en el conreu de la poesia, i també en la novel·la *La passió segons Renée Vivien* (Columna, 1994), actualment ja descatalogada. Tot un exemple cultural de país! D'aquesta obra i de la traducció a l'italià en parla en el seu article Brunella ServiDei.

Maria-Mercè Marçal ha estat una de les millors poetes en llengua catalana. Passarem de dir que ha estat la millor "dona-poeta" perquè això li fa més mal que bé. Si fou bona poeta ho va ser en tots els sentits, malgrat sigui cert que des del principi milità pel feminisme. Aquesta militància els darrers anys es versaria en l'intent de construcció d'una genealogia que pretenia rescabalar i reivindicar el paper de la dona en la cultura. D'aquesta literatura escrita i pensada des del cos i les situacions de les dones la doctora Laia Climent ens en parla.

L'obra de Maria-Mercè Marçal ocupa un lloc especial en la nostra trajectòria personal. Fou una amiga de Tortosa qui em va parlar per primer cop de Marçal. En concret, em recomanà les sextines de *Terra de mai* i *Sal oberta*, totes dues publicades per edicions dels llibres del Mall. Deuria ser pel cap d'any

del 1997. Curiosament moria un any i mig després. Recordaré sempre —el desamor fent de reraguarda— que em vaig assabentar de la seva mort a través de la primera plana del diari “Avui” del dia 5 de juliol del 1997. Immediatament li vaig donar la notícia per telèfon.

Pels voltants del 1993 Marçal va crear el comitè d'escriptores del Centre Català del Pen Club amb la companyia inicial de Montserrat Abelló i Neus Aguado. L'intent fou precisament el de “normalitzar”, des d'una entitat literària que compta amb una forta càrrega simbòlica per al país —creat el 1921— el fet de la literatura escrita per dones. Tant les catalanes com les forasteres. Marçal ja ho havia proposat al darrer poemari *Desglaç* —part d'ell potentment analitzat per Arnau Pons en l'article “Raó de l'obra (O «La lladre és l'escriptura»), títol potser suggerit del darrer poemari marçalí, *Raó del cos* publicat postmortem. Des del comitè, es comencaren a fer actes que reivindicaven la memòria de l'escriptura feta per dones —escriptura de les lladres. Les escriptores havien d'actuar des de la reraguarda i des d'un lloc absolutament solitari.

El cicle “cartografies del desig” (1997, 1998, 2002), organitzades per Marçal i Araceli Bruch, fou l'intent d'esbossar una autoritat literària des de l'obra de diverses escriptores. S'establí una relació de ficció entre escriptores catalanes i forasteres, que en la majoria dels casos no es van arribar mai a conèixer. Marçal va fer dues cartografies el 1997: “Com en la nit. Les flames” Anna Akhmàtova i Marina Tsvetàieva i “En dansa obliqua de miralls” Caterina Albert, Maria-Antònia Salvà i Renée Vivien amb Lluïsa Julià —publicades per edicions Proa.

La recerca arqueològica —tema tractat a la seva novel·la, especialment amb el personatge del Savi Salomó— vol assumir el repte de ser una esmena al passat inqüestionat de la tradició —tota ella gairebé feta pels escriptors homes. Per tant, Marçal va oferir autoritat a aquelles que mai la van tenir. Exercici de recerca arriscat i difícil que expressà en el terme “llengua abolida”.² El que s'havia abolit era l'expressió de la dona en la “Cultura”, i en la nostra cultura agreujat per la derrota política i el genocidi cultural i lingüístic contra el català. Aquesta fou la doble lluita de Marçal: la llengua catalana —com a exercici de voluntat política i de normalitat cultural— i iniciar el rescabament d'una tradició que havia restat oculta i abolida; l'oferiment d'aquesta autoritat es reflexa molt bé en l'article de Teresa Pascual “Maria-Mercè Marçal: genealogia de la diversitat” en què manllevant el títol de l'obra de F. Nietzsche, l'autora destil·la una anàlisi de l'obra de Marçal a partir de les tres clàssiques preguntes de la *Metafísica dels costums* d'Immanuel Kant. El resultat novedós és que la poeta valenciana elabora una mena de tractat moral, des de l'empar de la lectura de Kant, al voltant del llegat marçalí; l'article de Josefa Contijoch és també un intent de creació d'una autoritat a partir de relacionar, des de l'imaginari, Marçal amb la cantant Anita Cerquetti.

L'obra de Maria-Mercè Marçal va traçar una carena subtil d'una caractereologia singular. Una deu lingüística especialíssima. Va fer sonets, sextines, haikus i poesia de vers lliure i no rimada. Va fer créixer el català amb un to molt divers i ben ric. I a més, a més va desenvolupar tot un món temàtic. En la seva obra, a grans trets, podríem definir tres etapes. En la primera, la reivindicació d'una simbologia lligada a la revolució i l'alliberament. En la segona el protagonisme l'adquirí la passió amorosa i la maternitat. En la tercera, es dona la possibilitat de la construcció d'un amor difícil però amb continuïtat i ferma, més tot plegat acompanyat d'aquest intent per tal de crear una genealogia cultural de les dones. Una de les tasques era la de recuperar l'obra de les clàssiques catalanes, com Maria-Antònia Salvà i Clementina Arderiu —del qual nosaltres en donem una mostra amb la reedició de dos texts de Marçal de l'any 1989 parlant de la poesia arderiuana— i també la de les autores estrangeres. Amb l'agraïment i la gentilesa que sempre ens ha mostrat la doctora Fina Birulés publiquem els dos texts que Marçal dedicà a l'obra de Clementina Arderiu.

La diferència normalitzada —no en el sentit d'una existència que colla, sinó que allibera des de l'òrbita d'una normalitat ben entesa- així podríem anomenar la tasca de Maria-Mercè Marçal en la poesia catalana. D'aquest intent n'és una bona mostra l'article, publicat per primer cop en català, que Marçal va fer conjuntament amb Lluïsa Julià, sobre l'estat de la poesia catalana des de finals dels anys seixanta a finals dels noranta. L'article data del 1997, i es publicà el 1999 en castellà a la revista "Ruedo Ibérico". Agraïm a la doctora Lluïsa Julià la recuperació d'aquest article conjunt, més els retocs i la justificació inicial que n'ha fet per a l'edició catalana.

Res no et serà pres: vindrà tan sols
l'instant d'obrir
dòcilment la mà
i alliberar
la memòria de l'aigua
perquè es trobi aigua
d'alta mar.

Aquesta mena de pregària laicitzada és una mostra de la "tradició" que construí Maria-Mercè Marçal a la poesia catalana. L'autora va trenar tot un corpus lingüístic i temàtic que ha passat ja a ser tradició per a la nostra cultura catalana. Amb la seva obra la llengua catalana hi ha guanyat. I amb allò que diu, amb allò que explica, i amb el que intentà construir hi va guanyar la tradició *abolida*.

De vegades l'amistat comença gairebé el mateix dia. Des de la complicitat, però amb l'autoritat d'una obra callada però de categoria inqüestionable, *Re/s* publica 15 tankes de Teresa d'Arenys, recuperades d'una antiga edició per a Llibres del Mall que mai van veure l'edició. Les tankes van acompanyades d'il·lustracions d'Enric Maass. És un plaer per a nosaltres tornar a fer una plaquette amb aquests versos de Teresa Bertran —d'Arenys.

Les fotografies de Julián Castro van allargant el camí de la imatge i el text de *Re/s*. Camí on es reflexa el pas del temps en la nostra cultura. 8+0. Qui ho havia de dir!

Adrià Chavarria i Ivan Favà

1. "La poesia et posa a l'ull de l'huracà". Aquesta entrevista fou feta per Jordi Muñoz a Maria-Mercè Marçal el gener del 1997. Fou publicada a la revista *Illacrua*, 42, febrer del 1997. pàgs. 8-11.

2, Amb el títol *Llengua abolida*, Marçal edità el total de la seva obra publicada entre 1973 i 1988. La conformaven un total de sis llibres. Ho va publicar Tres i quatre el 1989 a València.